

2004 - פרשת סרן צבי קורצקי –

הוראות הפתיחה באש וירי לעבר "חומת מפגע"

מאת: סגן יובל סולטני, תובעת צבאית בפרקליטות אזור יהודה ושומרון, התביעה הצבאית

בפעילות מבצעית שנערכה בכפר נזלת זייד שבשומרון, ירה סגן מפקד גדוד תותחנים, סרן צבי קורצקי, לעבר קיר בית. כוונתו הייתה להשתמש בקיר בתור "חומת מפגע", על מנת לפזר מתפרעים אשר נכחו במקום. הקליע שירה קורצקי חדר לתוך הבית וגרם למות נער פלסטיני ששהה בתוכו. סרן קורצקי הועמד לדין בבית הדין הצבאי של מחוזות השיפוט של פיקוד הדרום וזרוע היבשה, והורשע בגרימת מוות ברשלנות. במהלך המשפט, ביקר בית הדין הצבאי את התנהלות הקצין ובפרט את "הירי בחומת מפגע", כחריגה חמורה מהוראות הפתיחה באש בצה"ל.

רקע עובדתי

במהלך האינתיפאדה השנייה שטף את ישראל ואת אזור יהודה ושומרון גל טרור שהתאפיין בפיגועי התאבדות, במכוניות תופת ובהפרות סדר אלימות ברחבי אזור יהודה ושומרון. בתקופה זו, עמד צה"ל בפני אתגרים רבים, תוך שנדרש לחיכוך ממושך ומוגבר עם גורמי טרור שביצעו פיגועים במגוון דרכים, והתסיסו את האוכלוסייה לאלימות נרחבת. חיכוך זה הוביל לא אחת לנפגעים בנפש, ולעיתים גם לפגיעה בבלתי-מעורבים בפעילות טרור. הדבר הוביל לביקורת על אירועים שונים שהתרחשו אגב התמודדות הצבא עם המציאות באותה העת, וכן להליכים משפטיים כנגד חיילים וקצינים שהפרו את הוראות החוק או את הפקודות המחייבות בעת שנטלו חלק בפעילות המבצעית.

אחת הפרשות המשפטיות המרכזיות באותה תקופה, שממחישה במידה רבה את האתגרים המשפטיים שעוררה הלחימה, כמו גם את הסערה הציבורית סביב אירועי האינתיפאדה השנייה, היא העמדתו לדין של סרן צבי קורצקי בגין גרימת מוות ברשלנות של נער פלסטיני. בפרשה האמורה בחן בית הדין הצבאי את הוראות הפתיחה באש אשר היו בתוקף באותה העת, תוך מתיחת ביקורת על התנהלות לקויה בשטח, שהובילה לפגיעה בתושבים בלתי-מעורבים בפעילות הטרור ובהפרות הסדר האלימות.

ביום 4 באוקטובר 2002, בעקבות התרעה על נסיעת מכונית תופת (רכב ממולכד) ובה מחבלים מתאבדים אשר פניהם לעבר שטח ישראל, יצא סרן צבי קורצקי, ששירת כסגן מפקד גדוד תותחנים, לסיור ביטחוני עם כוח מהגדוד. הסיור נערך באזור הכפר נזלת זייד שבשומרון. עם כניסת הכוח לכפר החלו להתפתח הפרות סדר, במסגרתן יידו המתפרעים אבנים לעברם של החיילים שהיו תחת פיקודו של סרן קורצקי.

סרן קורצקי ושניים מחייליו נתקלו במהלך הפרת הסדר בהתקהלות של קבוצת נערים אשר יידתה אבנים לעברם. באותו הזמן ובמקביל, עמדו שני נערים במרפסת של בית סמוך ועודדו את המתפרעים להמשיך בהפרת הסדר וביידוי האבנים. כאשר סרן קורצקי קרא לנערים להתפזר נכנסו גם הנערים שעמדו על המרפסת, לתוך הבית שהיה צמוד לה. הפרת הסדר האמורה נמשכה למרות מאמציו של סרן קורצקי להורות למתפרעים להתפזר.

משכך, החליט סרן קורצקי לירות ירייה אחת לעבר קיר בית שעמד בקרבת מקום, במרחק כמה עשרות מטרים, על מנת להרתיע את המתפרעים. הכדור שירה סרן קורצקי חדר את קיר הבית, פגע בנער המנוח מוחמד עלי נגיב סעיד זייד, פצע אותו וגרם למותו.

ההליך המשפטי

חודשיים מאסר לקצין שגרם למותו של נער פלסטיני

סרן צבי קורצקי הוא הקצין הראשון באינתיפאדה שהורשע בעבירה של גרימת מוות ברשלנות. בשנת 2002, בעת פעילות בגדה, הוא ירה לעבר קיר בניין בו עמדו שני נערים שסבר כי השתתפו בידויי אבנים. הכדור הרג את אחד מהם, בן 16. השופטים גזרו עליו גם 4 חודשי עבודות שירות. "גם בנסיבות הקשות אליהן נקלעים חיילי צה"ל, אסור שהצרכים הביטחוניים יערפלו את שיקול דעתם", קבעו. אמו: "הוא חש שהצבא בגד בו"

חנן גרינברג פורסם: 03.05.04, 17:07

מאסר בפועל לקצין שהורשע בגרימת מוות ברשלנות של נער פלסטיני בן 16 במהלך פעילות מבצעית בגדה. בית דין צבאי גזר היום (ב') על סרן צבי קורצקי 12 חודשי מאסר, מהם חודשיים מאסר בפועל. עוד ארבעה חודשי עבודות שירות צבאיות וחצי שנה על תנאי.

כתבה בדבר סיום ההליך המשפטי בעניינו של סרן צבי קורצקי, מתוך אתר "Ynet"

ביום 3 במאי 2004, הרשיע בית הדין הצבאי המחוזי את סרן קורצקי בעבירה בה הואשם: גרימת מוות ברשלנות. בית הדין קבע, כי מעשיו של הקצין גרמו למותו של הנער הפלסטיני וכי הוא התרשל בכך שפעל בניגוד להוראות הפתיחה באש.

התביעה והסניגוריה, הצדדים בהליך, לא חלקו על עצם קיומן של הוראות הפתיחה באש ועל כך שירי באש "חיה" הוא בגדר אמצעי אחרון שיש להפעילו רק במצב של סכנת חיים מיידית.

כמו כן, הצדדים הסכימו כי לצד הוראות הפתיחה באש, בפרקטיקה הנהוגה בשטח, התפתח אמצעי נוסף להרתעה או לשיפור האפקטיביות המבצעית, של "ירי לעבר חומת מפגע". אמצעי זה לא נכלל כאמצעי לגיטימי בהוראות הפתיחה באש, ובוודאי שלא נקבע בהן כיצד ליישמו. ככלל, האפשרות היחידה לירי שאינו מכוון לעבר גורם סיכון באותה עת הייתה לירי לאוויר - ירי שנקבע שסרן קורצקי לא ביצע (הוא אמנם טען שביצע ירי כזה, אך מבחינת בית הדין הוכח שלא היה כך).

במסגרת ההליך, בחן בית הדין את מעשיו של הקצין אל מול הוראות הפתיחה באש כפי שהיו בתוקף במועד הרלוונטי, תוך הדגשת חשיבותן כפקודה מחייבת.

עיקר הדיון נסב סביב חוקיות פעולת הירי של סרן קורצקי ועל סבירותה בנסיבות האירוע. בית הדין קבע כי סרן קורצקי וחייליו לא עמדו בפני סכנה ממשית ומיידית לאובדן חיים או לחבלה חמורה בגוף, ועל כן היה זה בלתי סביר לפתוח באש חיה לכיוון המתקהלים. יתרה מכך, קבע בית הדין כי טרם המעבר לאש "חיה" היה על הקצין להשתמש באמצעים חמורים פחות, כגון אמצעים לפיזור הפגנות וירי לאוויר, שכאמור לא יושמו באותן נסיבות.

בית הדין ציין כי לב התרשלותו של סרן קורצקי היה בבחירתו לירות לעבר בית מאוכלס, כשהוא אינו מכיר את איכות המבנה, ממרחק של כ-100 מטרים, וכי היה עליו לצפות את האפשרות שיפגע באנשים בקרבת מקום, ולו בנתזים מסוכנים מהירי. בפסק הדין, הדגיש בית הדין את חשיבותן של הוראות הפתיחה באש ואת בחינת פעילות הקצין לאורך.

בפסק דינו, בית הדין המחוזי גזר על סרן קורצקי שנים-עשר חודשי מאסר, מהם שישה חודשים לריצוי בפועל, ביניהם ארבעה חודשים לריצוי על דרך של עבודה צבאית. בנוסף, הורה בית הדין המחוזי על הורדת דרגת הקצין לדרגת סגן. הדבר פגע בקריירה לה יועד הקצין, לרבות אפשרותו לצאת ללימודים אקדמיים מטעם הצבא.

סרן קורצקי ערער על הכרעת הדין המרשיעה ועל העונש שבגזר הדין בפני בית הדין הצבאי לערעורים. ערכאת הערעור לא קיבלה את טענותיו. ביחס לסבירות הירי, קבעו השופטים אלוף ישי בר, תא"ל אמנון סטרשנוב ואל"ם שי יניב, כי את פעולתו של סרן קורצקי אמנם היה צריך לבחון במשקפת סובייקטיבית; קרי, תחת תנאי הלחץ בהם היה שרוי, כשעליו לקבל החלטות מהירות מבלי שיהיה לו הפנאי לבחון דרכי פעולה חלופיות. יחד עם זאת, בית הדין הצבאי לערעורים קבע כי חרף הנסיבות המבצעיות (המכונות במקומות אחרים בפסיקה בשם "מקדם המבצעיות") והלחץ הגלום בהן, קורצקי חטא לתפקידו.

השופטים הדגישו, כי הוראות הפתיחה באש הן פקודה מחייבת גם באירועים מבצעיים, בהם יש לקבל החלטות מבצעיות. תכליתן של הוראות אלו לאזן בין ערכים מנוגדים: מחד גיסא, הצורך בהשלמת המשימה ובשמירה על ביטחון החיילים, ומאידך גיסא, הצורך להימנע מפגיעה שלא לצורך במי שאינו מעורב בלחימה ואינו משקף סיכון ביטחוני במעשיו.

בית הדין הצבאי לערעורים חזר על הקביעה, כי הפרקטיקה של "ירי לעבר חומת מפגע" אינה תואמת את הוראות הפתיחה באש ומשכך היא אינה סבירה בנסיבות בהן אין סכנת חיים ברורה.

נוכח כל זאת, דחה בית הדין הצבאי לערעורים את הערעור על עצם ההרשעה. הערעור נדחה גם ביחס לעונש, תוך שבית הדין הדגיש כי למרות זכויותו הרבות של הקצין הקרבי, לא ניתן למחול ולהקל על מעשהו, שהיה "ירי מיותר, מר ונמהר". השופטים הדגישו בשלב זה גם את העובדה שסרן קורצקי הורשע בדין משמעתי בעבירה דומה, עוד בשנת 1997, בגין כך שביצע ירי לעבר גלגל רכב פלסטיני, בנסיבות בהן חש איום לעצמו ולחייל אחר. השופטים העירו כי ייתכן שאם היה הקצין מפנים את חומרת מעשהו אז, הוא לא היה גורם לתוצאה הקטלנית במקרה זה.

הרמטכ"ל אישר לצבי קורצקי להמשיך בשירותו גם נוכח ההורדה בדרגה, אך קבע כי כל קידום שלו יאושר על ידיו. בהמשך, סרן קורצקי השתחרר משירות סדיר, אך המשיך להתקדם בסולם הדרגות בשירות מילואים.

קצין שהרג נער פלסטיני ימשיך בשירותו הצבאי

סגן צבי קורצקי, שהורשע בגרימת מותו של נער פלסטיני, נידון לחודשיים מאסר בפועל, הורדה בדרגה ועבודות שירות. למרות הרשעתו, יוכל הקצין להמשיך בשירות הצבאי ואף יישלח בקרוב להשתלמות לימודים, אולם כל קידום פיקודי שלו יידרש את אישור מהרמטכ"ל, דן חלוץ

חנן גרינברג פורסם: 23.09.05, 13:13

קצין צה"ל, סגן צבי קורצקי, יהיה רשאי להמשיך בשירותו הצבאי למרות שהורשע בגרימת מותו ברשלנות של נער פלסטיני - כך אישר הרמטכ"ל, רב אלוף דן חלוץ. לאחרונה קבע חלוץ כי סגן קורצקי, לשעבר סגן מפקד גדוד בתותחנים שירה והרג נער פלסטיני בן 16 באזור השומרון, יוכל להישאר בצה"ל, בתנאי שכל קידום שלו יהיה באישורו בלבד.

קטע מהכתבה בדבר החלטת הרמטכ"ל, מתוך אתר "Ynet"

חשיבות הפרשה

הפרשה בענייננו של סרן צבי קורצקי הייתה למעשה הפעם הראשונה בה עמד קצין לדין במהלך האינתיפאדה השנייה, תקופה של מציאות ביטחונית מורכבת שגבתה קורבנות רבים. הפרשה עוררה שיח ציבורי ענף, ובעקבותיה נמתחה ביקורת על התנהלות צה"ל מכל קצות הקשת הפוליטית, להקל ולהחמיר עם סרן קורצקי גם יחד.

פסקי הדין של בתי הדין הצבאיים שדנו בפרשה בערכאה המחוזית ובערכאת הערעור ביטאו את עמדת הפרקליטות הצבאית, והדגישו בפני חיילי צה"ל ומפקדיו את חשיבות ההקפדה על הדין באותן שנים מורכבות ובכלל; בפסק הדין דיון חשוב על האיזון העדין שנדרש בבחינת התנהלותם של חיילי צה"ל בסביבה מבצעית, וכן בדבר חשיבותן של הוראות הפתיחה באש בצה"ל:

"הוראות אלו מבטאות לא רק את הפקודה הצבאית שבתוקף, אלא גם את העמדה המקצועית והאתית של צה"ל, מזה שנות דור וכפי שקיבלה לאחרונה ביטוי בכתב, במסמך הידוע כ"רוח צה"ל"; מסמך המבטא ערכים מקצועיים ומוסריים העומדים ביסוד פעילותו של הצבא".

מדוע בחרתי בנושא?

כחלק מתפקידי כתובעת צבאית באזור יהודה ושומרון אני נדרשת לטפל בתיקים ביטחוניים, בהם עומדים לדין פלסטינים אשר סיכנו את ביטחון האזור ואת ביטחון מדינת ישראל ואזרחיה. במסגרת משפטית זו, עולות לעיתים טענות כנגד פעילות צה"ל באזור.

בעבורי, פרשת קורצקי מציגה את הערכים ואת אמות-המידה אשר צה"ל חרט על דגלו. בהתאם לערכים אלו, נדרשים חיילי צה"ל לפעול על פי הכללים, אף במציאות ביטחונית מורכבת ככל שתהיה – דוגמת זו שחווינו בימי האינתיפאדה השנייה. כללים אלו מגלמים את האיזון הראוי בין האינטרסים הביטחוניים לבין שמירה על זכויותיהם של אזרחים ותושבים שאינם יוצרים סכנה במעשיהם.

להרחבה בנושא, ראו את המקורות הבאים:

- מז"י/135/03 **התובע הצבאי הראשי נ' סרן צבי קורצקי** (לא פורסם, 3 במאי 2004);
- ע/64/04 **סרן צבי קורצקי נ' התובע הצבאי הראשי** (פורסם במאגר "נבו", 15 בנובמבר 2004).